

НАРОДНИТЕ ТРАДИЦИИ В ДЕЙНОСТТА НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ ГИМНАСТИЧЕСКИ ДРУЖЕСТВА “ЮНАК” И ГИМНАСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО “ДУНАВСКИ ЮНАК” (1895–1945)

Зоя Апостолова

И сторията ни едва ли познава по-родолюбиво, по-дисциплинирано, спортно, но и с културна насоченост дружество от юнашкото. Просъществувало половин век, то оказва огромно въздействие върху целия български народ.

Съюзът “Юнак” обединява всички гимнастически дружества в България.

В своята дългогодишна дейност съюзният Управителен съвет внимателно подбира средствата, които използва за постигане на своите цели. Създава се система за телесно, духовно и нравствено развитие. Това става постепенно и с много труд, като се използват местните традиции. Така, наред с различните упражнения на уреди, в метода на гимнастиката голям дял заемат нашите битови игри, народни танци-хора и ръченици (ЗС 1925: 69).

Българските хора са чудесно съчетание на движения с музика. В тях има такава красота в движенията, такава класическа хубост, каквато в чуждите танци не се среща. “Те са отражение на душата и настроението на българина. От всички балкански народи ние, българите, имаме най-много и най-разнообразни хора: всеки град, паланка и село си има свое особено хоро” (ЗС 1924: 53).

Чрез тях юнашката организация запазва своите връзки с народа и става по-близка до неговата душа.

Отчитането на постигнатите резултати и начертаването на нови творчески планове ставало на организираните събори от съюза “Юнак”, по подобие на големите народни битови събори. Между тях обаче има известна разлика. В битовите народни събори юначеството се проявява от единици участници професионални борци, борбата се води повече с користна цел, стремежът е да се получи награда – някое агне или овен. При юнашките събори се дава по-голям простор на играчите, за да проявят силата, ловкостта и смелостта си. При тях всеки редовно числящ се към юнашките чети юнош, юнак или юнакия може да вземе дейно участие и да заслужи похвала и чест. Те стават израз и стихийно проявление на физическата и духовната култура и мощ на българина. При юнашките събори състезанията губят себичния си вид, култивира се нравствената стойност на победата. Победители на съборите са не отделни юнаци или дружества, а всички взели активно участие за успеха на юнашкото дело. “Ето защо, юнашките събори се явяват като едно мощно средство за спасяване на българското племе и подтик към единение на България чрез възвишения идеализъм, да се споделят братски и безвъзмездно както успехите, така и пораженията” (ЗС 1924: 69).

Най-славният и с най-голямо значение от всички събори преди войните (1918 г.) е бил Петият юнашки съюзен събор, който се превърнал във всеславянски соколо-юнашки, защото в него участвали соколи от всички славянски страни: чехи – 750, хървати – 660, словенци – 180, сърби – 150, сърби-фрушкогорци – 120, черногорци – 4, от Босна и Херцеговина – 6, македонски юнаци – българи – 260 и юнаци от България – 2880. Участвали всичко 5072 души (ЮС 1938: 175).

Във всички събори са включени народни хора и ръченици, национални танци с народни носии.

Балетите също били на мода. Техническите ръководители (така наречените главатарии) черпили мотиви за тях от народния фолклор. Така още на Втория юнашки събор в Пловдив през 1902 г. различните дружества от страната изпълнили следните композиции: "Гроздобер" – Ломско гимнастическо дружество; "Дунавски юнак", подготвени от Луи Айер. От Видинското гимнастическо дружество "Бдински юнак" представили "Косачи". За първи път бил изпълнен и български народен балет "Ръченица" от хасковските юнаци (ЮС 1938: 169).

На Четвъртия съюзен юнашки събор в Русе на 22–24 април 1907 г. (Великден и Гергьовден) за първи път участва селска юнашка чета от 40 души (на Осоговски юнак), която взела участие с местни народни хора в игрите на събора (ЮС 1938: 174).

В Юбилеен сборник е отбелязано: "Най-сполучливите дружествени игри били "Китка от народни хора" на ломци, които в национални костюми така майсторски играли местните си народни хора, комбинирани във фигури на кадрил, че произвели неописуем възторг у публиката и присъстващите чужди гости" (ЮС 1938: 174).

Част от юнашката група при Гимнастическо дружество "Дунавски юнак" – Лом, в национална носия с ръководител Любен Чушков

Първият юнашки съюзен събор след войните бил Шестият. Проведен в дните 14, 15, 16 и 17 юни (Петдесетница и Свети дух) 1924 г. С него юнашката организация отпразнувала своята четвъртвековна дейност. Затова бил наречен юбилеен.

Силно впечатление направили селските юнашки чети, които масово участвали на Седмия юнашки събор (София, 11–14 юли 1930 г.) “със своите красиви селски носии, препасани с трицветна лента, с високи черни калпаци, които придавали още по-народен характер на събора” (ЮС 1938: 186).

На Осмия юнашки съюзен събор, състоял се от 11 до 14 юли 1935 г. в София, от Лом взела участие духовата юнашка музика при гимназията с ръководител Ал. Моцев. Учениците били облечени с бели ризи с бродирана българска шевица.

Юнашката духова музика при Ломската гимназия с ръководител Ал. Моцев, 1935 г.

Особено масово било участието на селските чети, със своите спретнати и красиви народни носии, което извикало възторг у публиката. Това справедливо навеждало към заключението, че съюзът “Юнак” наистина обгръща изцяло българския народ (Апостолова 2003: 191).

Освен юнашките събори, съюзът “Юнак” организирал и задгранични излети. Те били важни събития в живота на юнашката организация, импулсирали нейния живот и давали възможност на юнашките водачи да извлекат ценни поуки от работата на чуждите гимнастически и спортни организации. Чрез тях нашите юнаци се запознавали с нови страни, нови хора, нов начин на живот, докосвали се до общочовешките културни придобивки, а това разширявало и укрепвало техния мироглед.

На всички задгранични излети на брой 16 в 50-годишната история на юнашката организация (Одеса – 1909 г., Загреб – 1911, Прага – 1912 г., Швейцария – 1928 г., Италия – 1931 г., Прага – 1932 г., Загреб – 1934 г. и др.) българските юнаци се представяли с хора и ръченици в красиви национални носии. С това доказвали българската идентичност и красотата на българския фолклор. Нещо повече – по време на игрите в Италия делегация от юнашкия съюз, начело със съюзния председател, поднесла официално в почетната ложа на управата на италианския гимнастически съюз юнашки дар – художествено изработен котленски килим с български народни мотиви.

Освен гимнастическите дружества в градовете, съюзът “Юнак” обединява и селските юнашки дружества от цяла България. Основани по-късно (след 1920 г.), те черпят опит и заимстват от градските дружества. В тяхната дейност най-ярко е изразена връзката с народните традиции и обичаи. Освен във вечеринките, с различни упражнения, юнаците от дружествата участват в традиционните календарни празници: Коледа, Лазаруване, Великден, Гергьовден и др. Така например дружеството “Дунавски юнак” в с. Ковачица, Ломско, учредено през 1927 г., подготвя всяка година на Богоявление юнашки игри. Особено се извяват на местния традиционен събор на селото на 23 май – Спасовден (Апостолова 2003: 187).

Юнакини от с. Ковачица, 1929 г., с ръководител Ал. Гаврилов

Юнашкото дружество от с. Медковец, Ломско (1925 г.), също най-често се извявало на събора на селото, който бил в деня на св. Петка, чието име носела и църквата.

Юнаците от с. Дългошевци, Ломско (дн. Замфир) пък подготвяли специална програма, която включвала освен различни упражнения и народни хора на Гергьовден, когато се провеждал съборът на селото (Апостолова 2003: 197).

Юнашкото дружество в с. Вълчедръм, Ломско подготвяло народни хора за традиционния събор на селото, който бил на 21 юли (св. Дух). Освен това правили шествие по улиците по различни поводи, като били облечени в национални носии.

Шествие на юнаци и юнакини от гимнастическо дружество от с. Вълчедръм в Деня на храбростта (6 май – Гергьовден) с кръста за храброст. Ръководител Цветан Янкулов

От изнесените данни за дейността на съюза "Юнак" и гимнастическите дружества в България и Ломския край, може да се направят следните изводи:

1. Съюзът "Юнак" е чисто народна организация. Чрез средствата и методите, с които си служи, той цели да развива и укрепва телесно и морално българския народ, да поддържа здравето и физическите сили както на младите, така и на възрастните.

2. Чрез своята дейност гимнастическите дружества допринасяли за запазване и поддържане на народните традиции и обичаи. Това ставало чрез традиционните празници и събори. На тях, освен че подготвяли различни гимнастически упражнения, задължителен елемент в програмите им били хората, с което допринасяли за запазване на българския фолклор.

3. От направения преглед на дейността на Съюза "Юнак" прави впечатление, че всички юнашки съюзни събори, както и областните такива, се провеждали на известни календарни и традиционни празници като: Великден, Гергьовден, Петровден, Спасовден и др.

4. Особена заслуга за запазване на народните традиции и българския фолклор имат селските юнашки дружества.

ЛИТЕРАТУРА

Апостолова, 2003: Апостолова, З. Гимнастическите дружества в България и приносът на "Дунавски юнак" – Лом, за развитието на физическата култура (1895–1945). С., 2003.

ЗС, 1924: Здраве и сила, 1924, № 7–8.

ЗС, 1925: Здраве и сила, 1925, № 9–10.

ЗС, 1938: Здраве и сила, 1938, № 9–10.

ЮС, 1938: Юбилеен сборник. С., 1938.